

Орлик Оксана Володимирівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій
Одеський національний економічний університет
ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ
(Економіка АПК)

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В сучасних умовах розкитку економіки країни одним з пріоритетних напрямів трансформаційних перетворень в аграрному секторі є становлення кооперативних форм господарювання.

За останні тридцять років в аграрному секторі економіки відбулися радикальні економічні перетворення. До позитивних наслідків цього процесу можна віднести формування багатокладної економіки, функціонування аграрних підприємств різних форм власності та господарювання. Активізувався розвиток господарств населення, які стали одними з основних постачальників сільськогосподарської продукції. З іншого боку, реформування аграрного сектору економіки країни призвело до появи великої кількості дрібних сільськогосподарських підприємств, що знизило рівень концентрації виробництва та створило серйозні проблеми із забезпеченістю сировиною переробних підприємств. Більшість проблем сільськогосподарських товаровиробників в останні роки виникає у зв'язку з тим, що вони функціонують розрізнено і не в змозі самотійно вирішити складні, кошторисні і об'ємні роботи, пов'язані з забезпеченням себе засобами виробництва, матеріально-технічними ресурсами, з заготівлею, зберіганням та збутом продукції, з транспортним, меліоративним, ремонтним, будівельним, ветеринарним обслуговуванням, племінною роботою тощо.

Нині функціонує велика кількість сільськогосподарських підприємств із застарілим і зношеним машинно-тракторним парком. Оновити його та забезпечити себе самотійно засобами виробництва і матеріально-технічними

ресурсами вони не в змозі із-за відсутності необхідних власних коштів. Приватні сільськогосподарські товаровиробники мають також обмежений доступ до кредитних ресурсів. Сподіватися на суттєві інвестиції також не приходиться. Якщо у 2015 р. капітальні інвестиції в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги склали 29,3 млрд грн., що становило 10,7% від загального обсягу інвестицій у різні види економічної діяльності, то у 2017 р. – 63,4 млрд грн. (14,1%), 2019 р. – 58,6 млрд грн. (9,4%) [1, с. 339].

Сільськогосподарські товаровиробники переважно не мають постійно діючих маркетингових каналів збуту своєї продукції. Серйозною проблемою для деяких з них є реалізація вирощеного врожаю і виробленої продукції, у зв'язку з малими обсягами виробництва, якими не цікавляться переробні підприємства та трейдери. Іноді закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію бувають настільки низькі, що нерідко не тільки не покривають затрати, а призводять до збитковості господарської діяльності. Тому, одна частина виробленої продукції потрапляє до кінцевих споживачів через посередників, продається селянами поза межами організованих аграрних ринків, інша – псується або згодовується худобі. Крім того, підвищення цін на енергоресурси, сільськогосподарську техніку, добрива, корми, низький рівень закупівельних цін, відсутність стабільних та надійних каналів реалізації сільськогосподарської продукції робить її виробництво неефективним.

Усі ці обставини призводять до того, що сільськогосподарські товаровиробники залишаються незахищеними від диктату цін з боку продавців засобів виробництва та покупців їх продукції, відчують хронічну нестачу фінансових ресурсів, що робить неможливим техніко-технологічне оновлення галузі [2, с. 210].

Отже, більшості приватних сільськогосподарських товаровиробників на малих площах й чисельністю працюючих, при відсутності необхідної техніки, майже неможливо самостійно організувати ефективне виробництво конкурентоспроможної товарної сільськогосподарської продукції, а також

забезпечити ефективну систему її заготівлі, зберігання, збуту та переробки. Крім того, вони не в змозі будуть забезпечити країну якісними продуктами харчування, враховуючи світові стандарти і вимоги СОТ.

Тому вихід може бути єдиний – кооперування особистих селянських і фермерських господарств та фізичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників, не тільки у виробничій діяльності, а й у обслуговуючій діяльності, зокрема при обробці землі, у сфері переробки, заготівлі і збуту, у постачанні, сервісному обслуговуванні.

Шляхом створення сільськогосподарських кооперативів можна допомогти сільськогосподарським підприємствам України адаптуватися до вимог СОТ, вистояти у конкурентній боротьбі. Тому ця перспективна форма організації співробітництва сільськогосподарських товаровиробників є пріоритетною на сучасному етапі розвитку аграрного сектору економіки країни.

Важливим напрямом розбудови аграрного сектору економіки слід вважати розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК). Якщо років п'ятнадцять тому процес створення СОК набирав обертів, то згодом цей процес загальмувався, а в окремих регіонах деякі з них навіть припинили свою діяльність. За останні декілька років ситуація почала докорінно змінюватися. Так, якщо на початок 2011 р. кількість СОК становила 808 од., то на початок 2016 р. – 949 од., 2017 р. – 1017 од., 2018 – 1073 од., 2019 р. – 1207 од., 2020 р. – 1270 од. [1, с. 229]. Тобто кількість СОК за останнє десятиріччя зросла на 462 од., або на 57,2%.

На сьогодні в Україні сільськогосподарська кооперація характеризується більш значним розвитком обслуговуючої кооперації, ніж виробничої, яка охоплює кооперативні відносини щодо спільного використання землі та виробничих об'єктів реорганізованих КСП. Кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів (СВК) має тенденцію до скорочення через їх перехід до інших організаційних структур. Так, якщо на початок 2011 р. кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів становила – 1297 од., то вже

на початок 2016 р. їх налічувалося тільки 998 од., 2017 р. – 997 од., 2018 – 996 од. З 2019 р. ситуація стала дещо змінюватися – кількість СВК зросла до 1005 од., 2020 р. – до 1009 од. [1, с. 229]. Тобто кількість виробничих кооперативів за останнє десятиріччя знизилася на 288 од., або на 22,2%. Наразі успішно проводять свою діяльність переважно ті сільськогосподарські кооперативні об'єднання, які створені та здійснюють діяльність на грантові кошти, або включені до програм підтримки та розвитку кооперативів [4].

У найближчі роки ситуація ще докорінно зміниться і особисті селянські господарства, дрібні фермерські господарства, а також фізичні особи – сільськогосподарські товаровиробники, стануть найризикованішою групою товаровиробників. З квітня 2018 р. набули чинності нові правила забою тварин, які підсилюють вимоги до подвірного забою тварин та впливають на можливість реалізації готової продукції. Іншими словами, вони регламентують частковий перехід до «централізованого» методу забою тварин та скорочують дозволену їх кількість для забою за межами обладнаних пунктів. Зокрема, на власному подвір'ї можна забивати не більше 3 голів на тиждень, в той час як раніше обмеження становило три голови на добу. А з 1 січня 2025 року передбачається, що продукти, отримані в результаті забою не на бойні, що має експлуатаційний дозвіл, можуть використовуватися виключно для власного споживання або реалізації на агропромисловому ринку кінцевому споживачу в межах 50 км від місця забою або в області, в якій він здійснений.

На сьогоднішній день в Україні діє близько 400 боєнь, але їх розміщення по території країни є вкрай неоднорідним – в деяких регіонах відстань між такими об'єктами не перевищує 20-30 км, а в інших доходить до 150 км. Зараз в достатній кількості пунктів закупівлі молока і забійно-санітарних пунктів поки що немає, але через декілька років ситуація повинна докорінно змінитися.

Ті товаровиробники сільськогосподарської продукції, хто не зможе забезпечити належну якість, зберігання, переробку та реалізацію продукції, вимушені будуть або продавати продукцію за порівняно низькими цінами на

переробку, або вирізувати поголів'я, що призведе до дефіциту продукції в країні і заміщення її імпортом. Ці проблеми можуть бути розв'язані завдяки спільним діям сільськогосподарських товаровиробників шляхом об'єднання в обслуговуючі кооперативи різних видів: переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі, сервісні, багатофункціональні та ін.

СОК сприятимуть отриманню своїми членами таких вигод, як: створення конкуренції комерційним посередницьким фірмам та уникнення конкуренції між собою; використання професійного менеджменту; вихід на вигідні ринки збуту, як вітчизняні так і міжнародні; участь у великих за обсягом господарських операціях; розподіл ризику і отримання ринкової вигоди та ін.

Отже, сільськогосподарська кооперація виступає перспективною формою організації великотоварного конкурентоспроможного виробництва на селі. Тому сучасна державна політика повинна бути спрямована на подолання дрібнотоварності з метою формування середніх і великих підприємств шляхом кооперування особистих господарств населення, фермерських господарств та фізичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників.

Література:

1. Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2020. 465 с.
2. Орлик О. В. Сільськогосподарська кооперація в умовах ринкових перетворень в аграрному секторі економіки. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. Вип. № 3 (7), 2010. С. 207–213.
3. Жураковська Л. А. Сільськогосподарська кооперація як чинник стимулювання структурних зрушень у сільськогосподарському виробництві в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-10/silskogospodarska-kooperatsiya.pdf> (дата звернення 2.10.2021).